

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1927 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående prissättningen å tjarved inom de sex nordligaste länens kronoparker.
(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 110, av herrar *Lövgren* i Nyborg och *Brännström* har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att priset på tjarved inom de sex nordligaste länens kronoparker må få utgå med 75 öre per fm³, då körvägen till avsättningsorten är mindre än 20 km., 40 öre per fm³ då körvägen är mellan 20 och 40 km. samt vid högre väglängd 15 öre per fm³.

Beträffande motiveringen härför hänvisas till motionen.

Det torde böra erinras, att frågan om priset på tjarved från kronans skogar tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet.

I motioner vid 1911 och 1912 års riksdagar hemställdes på anförda skäl om rätt för ortsbefolkningen inom Norrbottens och Västerbottens län att å statens skogar avgiftsfritt taga stubbar till tjarbränning. Vid frågans behandling framkommo huvudsakligen två skilda meningar. Den ena, som omfattades av andra kammarens majoritet, tillmötesgick helt motionen, under det att den andra, som segrade i första kammaren, gick ut på att en mindre avgift — så låg som möjligt och i alla händelser icke högre än att kronans direkta kostnader för tillsynen av virkesfångsten blevo täckta — skulle lämnas för stubbveden. Dessa skiljaktiga meningar — vilka vid 1911 års riksdag föranledde att frågan förföll — sammanjämkades vid 1912 års riksdag, som i skrivelse (nr 72) till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att den mindre bemedlade ortsbefolkningen måtte å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län mot en mindre avgift, högst 15 öre för kubikmeter, taga stubbar för tjarbränning i den mån men för skogsvården ej därav uppkomme. Till närmare belysande av syftet med nämnda beslut torde här få återges motiveringarna — enligt 1912 års jordbruksutskotts utlåtande (nr 32) och reservation till detta utlåtande — till de i riksdagsskrivelsen sammanjämkade besluten.

1911 och
1912 års
riksdagar.

Utskottets utlåtande:

Av den av motionären åberopade reservationen vid det av jordbruksutskottet nästlidna år avgivna utlåtande (nr 25) i förevarande ämne må här återgivas följande:

»Vad angår förevarande motions syfte, finner utskottet detta synnerligen behjärtansvärt. Det strävsamma liv, som uti de nordliga trakterna av vårt land föres av personer, hänvisade att för sitt uppehälle bedriva tjärbränning, och den ringa inkomst, de erhålla av detta sitt arbete, utgöra enligt utskottets åsikt fullt motiv för att om möjligt något från statens sida göres för att bereda dem lättnad i utövandet av denna förvärvsverksamhet. En sådan lättnad skulle lämpligen kunna beredas på sätt motionären föreslagit. Och som det därvidlag för staten icke gäller större uppoffring än en inkomstminskning av omkring 10,000 kronor årligen, torde hänsynen därtill ej böra tillmätas avgörande betydelse. Då, enligt vad utskottet har sig bekant, någon tjärbränning för kronans egen räkning ej äger rum å ifrågasvarande skogar, torde nämligen de å dessa skogar frambragta råämnen för nämnda tillverkning för kronan endast hava det värde, de genom förut omförmälda försäljning kunna erhålla. För den fattigare befolkning, vars stödande med förslaget avses, är däremot en med så ringa kostnader som möjligt förenad tillgång å själva råämnet av största betydelse. Ett bifall till motionen och därav otvivelaktigt följande ökning av den inhemska tjärproduktionen skulle vidare bidraga till en ur nationalekonomisk synpunkt önskvärd minskning av den för närvarande rätt avsevärda importen av trätjära. Denna uppgick sålunda år 1908 enligt den officiella statistiken till 139,856 kilogram.

Med avseende å den ökade tjärbränningen å statens ifrågasvarande skogar, som torde vara att förvänta, om rätten att där hämta virke för tjärbränningen bleve avgiftsfri, skulle visserligen emot medgivandet av sådan avgiftsfrihet kunna invändas, att därav kunde i viss mån uppstå men för skogsvården, särskilt fara för skada å mark under återväxt. Men detta torde, därest virkesfångsten utövades under vederbörlig tillsyn, till fulla motvägas av de fördelar, som kunna beräknas uppkomma genom att marken till följd av stubbarnas avlägsnande i många fall beredes för skogsåterväxt. I detta avseende må även framhållas, att, då tillstånd till stubbrytning enligt förslaget ej skulle lämnas annat än efter prövning av vederbörande skogstjänsteman, häri torde ligga en garanti för att skogsvårdsintresset bliver behörigen tillgodosett. Vidare torde böra framhållas, att, ehuru det icke kan förnekas, att ökad bevakning bliver av nöden å de statsskogar, där stubbrytningen må komma att äga rum i större utsträckning än vad för närvarande sker, härav emellertid icke lära uppkomma några ökade kostnader, då bevakningen torde kunna verkställas av statens nuvarande skogspersonal.

Utfärdandet av föreskrifter om de närmare villkor och bestämmelser, varunder den ifrågasatta fria tjärvirkesfångsten skulle få utövas, torde givetvis tillkomma Kungl. Maj:t. Då det emellertid i statistiskt intresse är av vikt att erhålla uppgift å de produkter, som av det lämnade råmaterialet erhållas, synes i nämnda villkor och bestämmelser lämpligen böra föreskrivas skyldighet att till vederbörande skogstjänsteman lämna uppgift å kvantiteten av den vid bränningen använda tjärveden och den därav erhållna tjäran.»

Utskottet vill för sin del uti nu föreliggande fråga ansluta sig till den åsikt, som givit sig uttryck uti förberörda reservation. De skäl, som här blivit åberopade till stöd för denna uppfattning, hava bibragt utskottet full övertygelse därom, att genom ett bifall till förslaget en stor lättnad skulle uppstå för den del av befolkningen i de två nordligaste länen, vilken har sin utkomst av tjärbränning, utan att staten behöver vidkännas någon avsevärd minskning i skogs-

inkomsterna eller beredas några olägenheter i avseende å skötseln av och tillsynen över ifrågavarande skogar. Utskottet vill ock ytterligare betona, att, då tillstånd att avgiftsfritt taga virke av nu förevarande slag givetvis skulle lämnas av vederbörande jägmästare, som därvid skulle för varje fall lämna anvisning å lämpligt område, där tjärvirket finge hämtas, och virkesfångsten skulle ske under kontroll från skogsförvaltningens sida, skogsvårdsintresset med all visshet torde komma att bliva behörigen tillgodosett.

Reservationen:

Vad angår förevarande motions syfte, finner utskottet detta behjärtansvärt. Det strävsamma liv, som uti de nordliga trakterna av vårt land föres av personer, hänvisade att för sitt uppehälle bedriva tjärbränning, och den ringa inkomst, de erhålla av detta sitt arbete, utgöra enligt utskottets åsikt skäl för att om möjligt något från statens sida göres för att bereda dem lättnad i utöandet av denna förvärvsverksamhet. En sådan lättnad skulle lämpligen kunna beredas genom eftergift i betalningen för det från kronans ifrågavarande skogar hämtade för tjärbränningen nödiga virket. Men att därvid, såsom motionären ifrågasatt, medgiva fullständig avgiftsfrihet torde icke ur skogsvårdssynpunkt vara rådligt. Genom en sådan avgiftsfrihet kunde nämligen den föreställningen lätt vinna insteg hos ortsbefolkningen, att fri tjär- och liknande virkesfångst å kronoskogarna vore en ovillkorlig, varje man tillkommande rättighet, varav utan tvivel skulle bliva en omedelbar följd, att skogspersonalen vid sina åtgärder i skogsvårdens intresse lätt kunde förmenas göra intrång på denna rättighet och av sådan anledning röna motstånd i sin tjänsteutövning. Några olägenheter av berörda slag torde däremot icke behöva befaras, därest för virkesfångsten bibehölles någon avgift, vilken givetvis, för att åstadkomma den åsyftade lättnaden för tjärbrännarna, skulle sättas så låg som möjligt, i alla händelser icke högre än att kronans direkta kostnader för tillsynen över virkesfångsten bleve betäckta.

I följd av riksdagsskrivelsen utfärdade Kungl. Maj:t genom brev till domänstyrelsen den 15 november 1912 (S. F. S. 315:1912) föreskrifter i enlighet med riksdagens beslut.

I anledning av en inom andra kammaren väckt motion (nr 302 av herr Vennerström) — vilken motion behandlades av tillfälligt utskott — anhöll 1918 års riksdag i skrivelse (nr 340), att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt domänstyrelsen att verkställa en undersökning om möjligheterna för ett bättre tillvaratagande av stubbveden å statens skogar.

1918 års
riksdag.

I denna riksdagens skrivelse anfördes, bland annat, följande:

Då det torde få anses vara en bland skogsmännen allmänt omfattad mening, att brytning av stubbar och därav följande uppluckring av marken å hygges-trakter är ett av de bästa medel, som stå till buds för vinnande av självåterväxt, och varigenom dyrbara och särskilt i Norrland icke alltid lyckade kulturer ofta kunna undvikas, anser sig riksdagen icke helt kunna dela det av domänstyrelsen i dess åberopade utlåtande gjorda uttalande, att »ett kvarlämnande eller uttagande av stubbveden intet har att skaffa med vad man i allmänhet avser med en rationell skogshushållning». Hyggets beredning genom uttagande av stubbveden torde tvärtom få anses som ett icke oviktigt led i domänstyrelsens skogsvårdande verksamhet. Vid tillvaratagandet av stubbarna å statsskogarna måste tjärbränningen anses vara av synnerlig vikt, och bör det därför också vara av betydelse, att statsmakterna göra sitt till för att

främja denna viktiga binäring, vare sig om tillvaratagandet av stubbveden och tjärbränningen å statsskogarna bör bedrivas av staten själv eller av enskilda.

Enligt gällande skogsordning skola kronans skogar skötas så, att de lämna största möjliga avkastning. Huruvida och i vad mån ur denna synpunkt sett i varje särskilt fall förarbetning och mer eller mindre långt gående förädling av råvarorna i statens skogar skall ske, är givetvis en fråga, som helt och hållet måste bero av förhållandena under olika tider och på skilda orter. Kunnatillfredsställande priser erhållas för råvaror i oarbetad form, så torde skäl i allmänhet icke föreligga för produkternas förarbetning, men om avsättning icke kan erhållas på vissa trakter till skäligen priser, så bör det vara en angelägen uppgift för domänstyrelsen att vidtaga sådana åtgärder för råvarans förarbetning och förädling, att statsverket får nöjaktig betalning för sin vara. Denna princip synes ock numera tillämpas i fråga om övriga skogsprodukter, och vill riksdagen härutinnan blott erinra, att kronan redan äger ett flertal smärre sågverk, vilka i regel visat sig lämna ökad inkomst från de statsskogar, där förädlingen skett.

Ett särskilt skäl, som synes tala för att staten skulle själv omhändertaga tjärbränningen å sina skogar, är, att staten är stor konsument på området, ity att för statens affärsdrivande verk samt för marinen årligen förbrukas stora kvantiteter tjära, varför det måste anses medföra onödigt stora utgifter för staten att uppköpa sitt behov därav i allmänna marknaden till där gällande pris.

Av vad domänstyrelsen i sitt återopade utlåtande anfört, i fråga om den under senare åren skedda prisstegringen å tjära, framgår för övrigt, att stubbvedens förädling till tjära i varje fall bör vara en i ekonomiskt avseende synnerligen lönande sak.

Den av domänstyrelsen omförmälda för närvarande förefintliga bristen på personal är givetvis hinder för en förädling i större omfattning genom staten själv, men torde dock försök härutinnan kunna anordnas, helst som högre kvalificerad personal icke synes behöfelig för tjärbränning, uti vilket avseende domänstyrelsen i sitt yttrande uttalar, att vem som helst kan på kort tid häri inhämta nödig kunskap.

För övrigt behöver ett utnyttjande av stubbveden på kronans marker icke vara inskränkt till anläggning av tjarugnar genom statens försorg, utan kan ett sådant utnyttjande ske även t. ex. genom upplåtande av rätten till stubbrytning och tjärbränning mot viss avgift till kronan per tunna tillverkad tjära.

Vid en utredning i ämnet bör jämväl tagas i övervägande, huruvida ett upphävande borde äga rum av det utav Eders Kungl. Maj:t med anledning av 1912 års riksdags beslut den 15 november 1912 utfärdade brev, varigenom stadgats att till vissa kategorier å kronans marker inom Västerbottens och Norrbottens län nedsatta åbor ävensom till annan mindre bemedlad ortsbefolkning i nämnda län finge utlämnas stubbved till tjärbränning, i den mån detta utan men för skogsvården av vederbörande jägmästare ansåges kunna försiggå, till ett pris av 15 öre per kbm. fast mått, även om det i orten gängse priset på dylikt virke vore högre. Här ifrågakommande bestämmelser hava nämligen tillkommit under helt andra konjunkturen för tjärbränningen än de nu rådande, varjämte det synes möjligt, att det vid en utredning också kan befinnas oegentligt, att producenter av tjära inom de nordligaste länen befinna sig i ett förnämligare läge i avseende å materialinköpen än de å andra orter. Med den ytterst glesa befolkningen i dessa trakter kunna i varje fall dessa mindre bemedlade givetvis blott förädla en jämförelsevis liten del av stubbveden på kronans ofantliga skogsområden, där mängden stubbar för övrigt årligen ökas genom pågående stora avverkningar; och innebära för övrigt dessa bestämmel-

ser icke någon ensamrätt för avsedda åbor och ortsbefolkning till all stubbved å ifrågavarande skogar i Norrbottens eller Västerbottens län. Det bör därför jämväl i dessa trakter vara angeläget för statsskogsförvaltningen att tillgodogöra sig stubbar på kronoparkerna, i den mån detta icke sker till sådan omfattning, att stubbar skulle saknas för den mindre bemedlade ortsbefolkningen.

Av domänstyrelsens utlåtande i ämnet ävensom ock av inom riksdagen verkställd utredning framgår, att domänstyrelsen från vissa sina lokalförvaltningar mottagit framställningar om anordnande av tjärbränning för statens räkning, men att dessa framställningar icke föranlett någon domänstyrelsens åtgärd.

Jämväl har riksdagen tagit del av de upplysningar, vederbörande riksdagsutskott inhämtat om huru domänstyrelsen för närvarande ordnat frågan om stubbvedens tillgodogörande genom utbud av stubbar under hand och genom annonsering. Av dessa upplysningar framgår bland annat, att utav de sålunda utbudna posterna av stubbved inom mellersta Norrlands distrikt anbud av domänstyrelsen kunnat godkännas endast å 8 poster till ett pris mellan 80 öre och 2 kronor 62 öre per kubikmeter.

Det synes emellertid riksdagen kunna ifrågasättas, om ens dessa poster voro skäligt betalda, helst som domänstyrelsen själv säger i sitt ovannämnda yttrande över föreliggande motion, att »även med ett pris av fem kronor eller mera på veden dalbränningen, lämnar en synnerligen god förtjänst».

På grund av innehållet i motionen och av domänstyrelsens avgivna yttrande samt av vad riksdagen i övrigt inhämtat i ärendet, har riksdagen fått den uppfattningen, att brytning av stubbar och dessas bränning till tjära m. m. är en numera mycket beaktansvärd fråga såväl från skogsvårdssynpunkt som från statsfinansiell synpunkt, samt att stubbveden bör kunna tillgodogöras och förädlas till större utsträckning på kronans skogar, än hittills skett.

I anledning av sistnämnda riksdagsskrivelse anbefalldes domänstyrelsen att verkställa den begärda utredningen. I skrivelse den 31 december 1918 redogjorde styrelsen för uppdragets utförande och anförde därvid, bland annat, följande:

Om en förädling av stubbveden å statens skogar genom dess försorg ansåges böra äga rum, ett företag gentemot vilket styrelsen ställde sig mycket betänksam, syntes densamma böra inriktas ej enbart på tillvaratagande av tøre-stubbar utan även på en framställning av förutom träkol och trätjära sådana biprodukter, vilka kunde förväntas skola finna en god marknad även under normala förhållanden. Vid bränning av tjära i dal för statens räkning syntes icke kunna beräknas samma billiga omkostnader, som då sådan bränning företoges av enskilda, i mindre och för varje fall avsedd omfattning. Styrelsen hemställde därför att, därest en förädling av stubbveden på kronans skogar skulle beslutas, densamma till att börja med måtte få försöksvis och endast i mindre omfattning bedrivas. Styrelsen hemställde jämväl, att bestämmelserna i brevet den 15 november 1912 måtte upphävas.

Till följd av särskilda remisser hade utlåtanden i ärendet, i vad avsåge frågan om upphävande eller ändring av sistnämnda brev, avgivits av vederbörande länsstyrelser. Länsstyrelsen i Norrbottens län ansåg sig ej kunna tillstyrka upphävandet av bestämmelserna i brevet men fann en ändring i fråga om priset å stubbar vara av behovet påkallat, då ett högsta pris av 15 öre per kubikmeter ingalunda kunde anses motsvara nu rådande förhållanden. Länsstyrelsen i Västerbottens län åter hemställde om upphävande av det i brevet lämnade

medgivandet om undantagspris å stubbar vid försäljning till mindre bemedlade, därvid länsstyrelsen framhöll, att staten bäst komme den mindre bemedlade delen av befolkningen till verklig hjälp, om den erhöle direkt väl betalt arbete t. ex. genom brytning och upphuggning av stubbar, som sedermera av staten försålles.

Vid föredragning av detta ärende den 30 maj 1919 anbefalldes Kungl. Maj:t — som förutsatte, att brytning av stubbar å kronans skogar verkställdes i den utsträckning så ske kunde utan men för skogsvården — domänstyrelsen att i mindre omfattning anställa försök med tjärbränning av stubbar genom statens försorg, och skulle styrelsen i sinom tid inkomma med redogörelse, huru de sålunda anbefallda försöken utfallit. Tillika ändrade Kungl. Maj:t i så måtto det i brevet den 15 november 1912 givna bemyndigandet att till däri avsedda personer utlämna stubbar till för tjärbränning till pris, understigande det i orten gängse, att priset vid dylikt utlämnande även finge sättas högre än 15 öre kubikmetern fast mått.

Utskottet. Ovan omförmälda beslut av 1912 års riksdag innebar, att den mindre bemedlade orsbefolkningen i Västerbottens och Norrbottens län mot en mindre avgift, högst 15 öre, ägde taga stubbved å kronans skogar. Av motiveringen framgår, att med denna avgift närmast avsågs att förhindra att den uppfattningen vunne insteg, att en ovillkorlig rättighet för var man att fritt taga tjärved och annat virke å kronans skogar förefunnnes.

De förhållanden, som rådde vid tidpunkten för sistnämnda beslut, hade högst avsevärt förändrat sig, då 1918 års riksdag kom att beröra frågan om tillvaratagandet av stubbveden å kronoskogarna. Priset på tjära, vilket 1912 synes hava hållit sig omkring 15 kronor per tunna, hade stigit till omkring 110 kronor per tunna, och tjärbränningen lönade sig följaktligen väl även vid ganska höga priser på tjärveden. 1918 års berörda riksdagsskrivelse och Kungl. Maj:ts i anledning härav fattade beslut — varigenom 1912 års medgivande praktiskt taget sattes ur kraft — måste ses i belysningen härav. Den prissättning, som sedan dess tillämpats, lärer i allmänhet hava varit av samma slag, som den i nu förevarande motion omförmälda, d. v. s. innebärande en med utgångspunkt från priset å tjära och med hänsyn till avståndet till avsättningsorten uppbyggd skala, vari minimipriset satts till 50 öre.

Sedan 1918 ha emellertid de förhållanden, varom här är fråga, återigen undergått väsentliga förändringar. Priset på tjära har sjunkit ned till omkring 30 kronor, och tjärbränningen torde i betraktande av de omkostnader, som för närvarande äro förenade med densamma, vara föga lönande. Enligt vad utskottet inhämtat, har också med hänsyn härtill några försök med tjärbränning för kronans räkning, på sätt riksdagen ifrågasatt, ännu icke ägt rum. Det måste därför anses vara i hög grad önskvärt, att den befolkning, som sysslar med tjärbränningen, åter från statens sida beredes den uppmuntran och de lättnader, som kunna anses skäligen. På sätt motionärerna framhållit talar härför särskilt den arbetslöshet, som råder i dessa trakter.

Utgående från de synpunkter, riksdagen redan förut under väl jämförbara

förhållanden intagit till denna fråga, har utskottet därför funnit motionens syfte behjärtansvärt. Utskottet har icke heller kunnat undgå att få den uppfattningen, att den prissättning å stubbveden, som alltsedan 1919 tillämpats, numera är onödigt betungande för tjärbrännarna. Enligt vad utskottet inhämtat bedrives tjärbränningen för närvarande i ganska ringa omfattning, och det synes antagligt, att prissättningen på tjärveden delvis är orsaken härtill. En lindring i dessa priser i huvudsaklig anslutning till de synpunkter, motionärerna härutinnan framlagt, synes utskottet fördenskull önskvärd. Utskottet har dock icke ansett sig böra tillstyrka motionärernas hemställan, som innebär att riksdagen nu skulle fastslå en viss prisskala, utan vill utskottet i stället förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte. Utskottet vill härvid framhålla, att, såsom även motionärerna förutsätta, priserna icke böra sättas lägre, än att kronans utgifter för nödig tillsyn m. m. skäligen kunna anses täckta.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion II:110, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i syfte att vid utlämnande av tjärved från kronans skogar i de sex nordligaste länen ortsbefolkningen må beredas de lättnader i fråga om priser, som må vara genomförbara med hänsyn till förekommande utgifter för nödig tillsyn m. m.

Stockholm den 14 mars 1927.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
från första kammaren: herrar *Sederholm, Nilsson* i Kabbarp, *Tjällgren, Norin, Gabrielsson, Eriksson* i Ljusdal och *Valfrid Eriksson* samt
från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Tänga, *Olsson* i Broberg, *Johansson* i Uppmålby, *Pettersson* i Bjälbo, *Uddenberg, Andersson* i Grimbo och *Olsson* i Rödningberg.
